

CIORAN – UN CĂLĂU AL ILUZIILOR

JOAN M. MARIN ÎN DIALOG CU CIPRIAN VĂLCAN ȘI ILINCA ILIAN

Joan M. Marin s-a născut la Borriana (Spania) în 1959. A studiat filosofia la Universitatea din Valencia. Cercetările sale inițiale s-au îndreptat înspre filosofia pesimistă și tragică, cu precădere înspre Schopenhauer și Nietzsche. Despre cel dintâi a publicat în 1985 eseul *Agnosticismo y Estética. Estudios Schopenhauerianos*. În anul 1990 și-a susținut teza de doctorat privind gândirea lui Cioran. În 1999 a publicat *E. M. Cioran, L'écriture de la lueur et el desencant*, o antologie comentată pentru care a realizat prima traducere în catalană a unei selecții de texte din Cioran. În 2001, a publicat eseul *Cioran o el laberinto de la fatalidad*. În afară de activitățile sale de cercetare în câmpul filosofiei, reflectate în numeroase studii, Joan M. Marin este profesor de Estetică și Teoria Artei la Universitatea Jaume I de Castellón, unde lucrează ca docent și cercetător în câmpul publicității și al desenului. În acest domeniu a publicat, în colaborare cu Rosalia Torrent, *Historia del diseño industrial*.

Ciprian Vălcău: Cum ați ajuns să cunoașteți opera lui Cioran?

Joan M. Marin: Am cunoscut opera lui Cioran la sfârșitul anilor șaptezeci. Fernando Savater, promotorul lui Cioran în Spania, și-a scris teza de doctorat despre filosoful român și în anul 1974 a publicat "Eseu despre Cioran". Lectura acestei cărți minunate mi-a revelat existența singurului autor contemporan care prin finețea stilului și claritatea gândirii putea fi la înălțimea gânditorilor care, pe atunci, mă preocupau cel mai mult: Schopenhauer și Nietzsche. Am început să citesc operele lui Cioran cu mare plăcere, mai întâi în spaniolă și apoi în franceză. Interesul meu pentru opera sa a crescut progresiv, până la punctul în care, la începutul anilor optzeci, finalizând cercetările despre latura estetică a sistemului schopenhauerian, am abandonat ideea de a realiza teza de doctorat despre gândirea lui Nietzsche și am decis să scriu despre opera lui Cioran.

Ilinca Ilian: Cum s-a desfășurat corespondența dumneavoastră cu Cioran?

Joan M. Marin: Corespondența cu Cioran s-a axat pe cercetările mele privind opera sa. A început la sfârșitul anilor optzeci. După ce i-am comunicat dorința mea de a realiza un studiu despre gândirea lui, i-am scris de câteva ori pentru a aborda câteva teme, iar el mi-a răspuns de fiecare dată cu amabilitate și concizie. Mai tot timpul scria de mână. De câteva ori a început să scrie la mașina de scris, dar, presupun că temperamentul său impetuos l-a determinat să cedeze și la jumătatea scrisorii a continuat să scrie de mână. La terminarea tezei de doctorat, i-am trimis un exemplar, iar el mi-a răspuns prin câteva scrisori în care, pe lângă opinia gratifiantă, îmi aduc aminte cu drag de ironia-i caracteristică. Într-una dintre scrisori și-a luat rămas bun cu aceste cuvinte: "Comme je suis le responsable de vos malheurs, vous devez m'en vouloir. Votre thèse était une aventure et je suis vraiment content que vous soyez encore en vie".

Ilinca Ilian: V-ați întâlnit vreodată cu Cioran?

Joan M. Marin: Fizic, nu. Este un exemplu deplorabil al unei relații nereușite. În 1990 când i-am trimis o copie a cercetării mele despre opera lui, Cioran, pe lângă faptul că mi-a dat numărul său de telefon, mi-a amintit adresa din Paris, în eventualitatea că voi vizita orașul. Chiar în acel an sau în anul următor am ajuns la Paris. Îmi aduc aminte perfect cum într-o după-amiază m-am plimbat în sus și în jos pe strada Odeon, privind spre ferestrele care credem că sunt ale lui, fără a avea curajul să intru. Îmi era rușine de Cioran, îmi era rușine că un maestru al stilului în limba franceză ar putea auzi

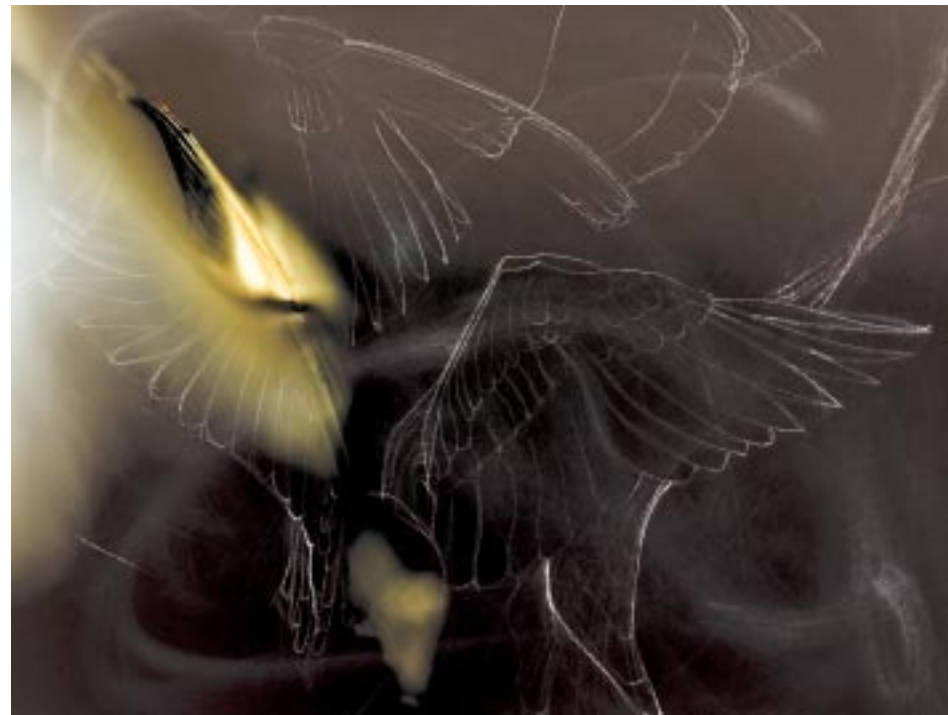
cum se exprimă în aceeași limbă cineva care i-a studiat opera. Am plecat fără să urc. De multe ori am regretat acea decizie. Cu timpul am ajuns să accept că Cioran, care se considera "străin" și târându-și "rrr"-ul din estul Europei, ar fi știut să-mi ierte, ca puține persoane, greșelile lingvistice și accentul lamentabil.

Ciprian Vălcău: Ce aspecte ale operei lui Cioran v-au atras atenția într-o primă lectură și care dintre aceste aspecte vi se par astăzi importante?

Joan M. Marin: În opinia mea, axa care stă la baza gândirii lui Cioran este luciditatea. Cioran este un călău al iluziilor. Luciditatea sa penetrează sistemele filosofice, religioase și ideologice pentru a scoate la lumină ceea ce filosofii, clerul și ideologii au ascuns în culise. Schopenhauer spunea că filosofilor raționaliști le era caracteristică gândirea până la o anumită limită, la jumătatea plăcută a existenței, dar acolo se opreau. Definitiv pentru filosofii lucidității, precum Nietzsche și Cioran, este să arate cealaltă jumătate, deși poate fi dureroasă. Temele abordate de Cioran cu gândirea sa lucidă sunt cele dintotdeauna: Dumnezeu, sensul sau lipsa de sens a existenței, moartea, dorința, iubirea, sentimentele etc.; teme proprii filosofiei antidogmatice a vieții și a eticii, cele ale marii tradiții moraliste. Dacă vreun jurnalist îi reproșa că în cărțile sale vorbește despre aceleași lucruri, obișnuia să-i răspundă: "Da, despre ceea ce este important". Majoritatea temelor despre care scrie Cioran sunt atemporale; mai presus de temele momentului, acestea își vor păstra întotdeauna interesul pentru că sunt consubstanțiale ființei umane. Și, în plus, el a abordat aceste teme într-o nouă manieră, iluminând o parte a scenei care până atunci a rămas în întuneric. Personal, cred că cel mai important din opera lui Cioran, mai presus de temele abordate, este modul de gândire. Raportul său intransigent cu claritatea viziunii, ironia și dorința stilului.

Ciprian Vălcău: Considerați că Cioran este continuatorul lui Nietzsche, așa cum afirmă mulți dintre comentatorii săi?

Joan M. Marin: Dincolo de coincidența biografică (ambii erau fii de clerici), Nietzsche și Cioran mai au ceva în comun. Fac parte din frăția gânditorilor solitari, la marginea școlilor filosofice; aparțin unei filosofii non-instituționale, redusă la tăcere de academie. Sunt gânditori viscerali. În opera lor, departe de invențiile artificiale ale gândirii aseptice, cititorul percepe zvâcnirile sentimentului și ale cărnii care gândeste; și în același timp sunt gânditori literați capabili să moară pentru o frază frumoasă. Se mai întâlnesc pe baricadele bătăliilor proprii împotriva lui Dumnezeu,

împotriva Adevărului și a idolilor care se ascund în spatele majusculelor. Dar motivele care îi duc pe baricadele gândirii sunt altele. Dacă analizăm detaliat opera, putem observa că au temperamente și idei filosofice diferite. Pentru a numi doar două dovezi definitive: filosofia nietzscheeană începe prin celebrarea dionisiacă a vieții în *Nașterea tragediei* și termină prin anunțarea supraomului întruchipat de Zarathustra. Ambele excese sunt străine gândirii cioraniene. Chiar Cioran spunea în pasaje din cărțile sale că introspecția psihologică excepțională a lui Nietzsche, simțul său olfactiv inegalabil pentru detectarea momentului de dezintegrare și al diferitelor forme de nihilism, dispărea în opera lui, în care, conform opiniei lui Cioran, părea atât de naiv.

Dacă s-ar dori o interpretare din perspectivă nietzscheeană a gândirii lui, Cioran ar corespunde "ultimului om", cel care, prada nihilismului activ, ar distruge ultimii idoli. Dar nu cred că opera sa trebuie interpretată doar ca o continuare a lui Nietzsche. Gândirea lui Cioran este un izvor care, pe lângă înrăurirea din direcția lui Nietzsche, primește un aport din numeroase și variate alte surse.

Ilinca Ilian: Vi se par veridice paginile pe care Cioran le-a dedicat Spaniei și spaniolilor? Sunt aceste pagini mărturie ale unei cunoașteri profunde a psihologiei spaniolilor sau poate doar reflecția unei viziuni romantice alimentate de lecturile sale?

Joan M. Marin: Este bine cunoscut faptul că Cioran a fost fascinat de trecutul Spaniei și de ceea ce ar putea fi numit temperament spaniol. Într-unul din aforismele sale din *Syllogisme de l'amertume*, el spune: "Tour à tour, j' ai adoré et excré nombre de peuples; - jamais il ne me vint à l'esprit de renier l'Espagnol que j'eusse aimé être...". Evident, viziunea lui asupra Spaniei și a spaniolilor care reiese din paginile dedicate Spaniei și spaniolilor nu corespunde unor criterii sociologice obiective, ci unei creații literare. Cioran descoperă în stereotipul idealizat al Spaniei și al spaniolilor unele caracteristici care îl fascinează; cu precădere caracterul excesiv, tendința de a adopta o atitudine de totul sau nimic în problemele

majore. Acea atitudine extremă o vede manifestă în episoade din istoria Spaniei, cum ar fi cucerirea Americii sau fenomene ca religiozitatea. Pentru un adept al misticii, secolul al XVI-lea spaniol este o comoară. În plus, ca un analist al eșecului existențial și al proceselor de decadentă, îl atrage, de asemenea, un mod special de conștientizare tragică a spaniolilor; felul unic de a accepta cu o notă de bravadă, între lamentare și sfidare, conștiința de a fi fost totul și evidența de a nu mai fi aproape nimic.

Ciprian Vălcău: Cum este receptată opera lui Cioran în Spania de azi? Cioran este considerat un mare gânditor sau mai degrabă un excentric?

Joan M. Marin: Interesul pentru opera lui Cioran a început în anii șaptezeci, în cercuri filosofice și intelectuale restrânse, datorită magnificelor traduceri în spaniolă pe care Fernando Savater le-a publicat la editura Taurus: *Précis de décomposition*, *La tentation d'exister*, *Le Mauvais Démon* și *De l'inconvenient d'être né* (aceasta publicată în 1981). Interesul a crescut semnificativ în anii optzeci, iar în anii nouăzeci s-a răspândit la publicul larg, cititor de eseuri. Receptarea operei lui Cioran în Spania este asemănătoare cu aceea pe care, în zilele sale, a avut-o Schopenhauer în Germania. Fără îndoială, Cioran este un autor de relativ succes între cititorii de eseuri filosofice, un sector care continuă să fie minoritar. Este mult mai citit decât majoritatea filosofilor europeni, dar opera sa trezește mai mult interes în afara Universității și a ceea ce s-ar putea numi *Academia* filosofică. Gândirea lui Cioran este apreciată mai mult de un grup pestriț, în care putem întâlni poeți, literați, jurnaliști, artiști, medici, magistrați etc., al căror numitor comun este un spirit deschis și un gust cultural rafinat; mai mult decât de colectivul profesional, care rămâne atașat unui "spirit de școală". Cioranian fiind, nu sunt sigur că acest diagnostic este corect, dar cel puțin e ceea ce mi-ar plăcea să cred.

Traducere din limba spaniolă
de RALUCA CIORTEA